

ARISTOTELOVA TRADICIJA NA PUTU U NOVOVJEKOVLJE

U okviru seminara Međusveučilišnog centra za postdiplomske studije održao se u Dubrovniku, od 2. do 8. rujna 1987, međunarodni seminar »Aristotelovska tradicija na putu u novovjekovlje«. Voditelji seminara su Eckhard Kessler iz Münchena, Wolfgang Krohn iz Bielefelda i Franjo Zenko iz Zagreba, a ovogodišnji seminar bio je drugi po redu od seminara koji se održavaju redovito, svake druge godine, pod zajedničkim naslovom »Filozofija renesanse i novovjekovno mišljenje«.

Slijedi kratak prikaz osnovnih teza pojedinih izlaganja sudionika ovog seminara.

Eckhard Kessler, (München), govoreći na temu »Oblici transformacije aristotelizma u renesansi«, pokušava promatrati filozofiju renesanse u njezinim najvažnijim strujanjima u odnosu na aristotelovsku tradiciju, bez neke svjesne interpretatorske predrasude, odakle se onda ispostavlja jedna shema temeljnih oblika aristotelizma koji filozofijske škole čini njihovim sekundarnim ispunjenjem; pokušava strukturirati filozofiju renesanse, ne kao dosad, po ovim sekundarnim ispunjenjima, već i po njima zajedničkim temeljnim oblicima koji su primarni. Nakon prikaza transformacija aristotelizma u renesansi, Kessler ističe kako novovjekovna filozofija nije konačni pobjednik u borbi protiv aristotelizma, nego njegovo legitimno nasljeđe.

Erna Banić-Pajnić, (Zagreb), u svom referatu »Osnovne značajke aristotelizma u djelima hrvatskih renesansnih filozofa« (Antuna Mede-Medus, Jurja Dubrovčanina-Raguseus, Federika Grisogona te Frane Petrića-Patritius) uzima aristotelizam u širem smislu, naime uz uvažavanje tekstova i onih autora koji se deklariraju pristašama platoničke tradicije, iako su im djela značajna za proces transformacija unutar renesansnog aristotelizma (Petrić). Brojni citati potkrepljuju teze o značajkama aristotelizma, s težištem na odnos aristotelovske tradicije spram »novuma« što ga inauguriira 17. stoljeće (temeljne postavke novovjekovne znanosti).

»Odnos Nikole Kuzanskog prema Aristotelu« naslov je teksta *Kurta Flascha*, (Bochum), u kojem autor u mišljenju Nikole Kuzanskog, koje i slijedi nakon Aristotela, vidi zbiljski filozofijski napredak i značajan korak prosvjećivanja evropske misaone tradicije preko sebe same. Kuzanski se osvrće na Aristotelove koncepte DYNAMIS i ENERGEIA, tvrdnju kako svi ljudi po prirodi teže znanju, Aristotelovu kritiku platoničke filozofije, boga kao čisto sebe misleće mišljenje, nepodijeljenost tj. bezbojnost vida, koji vidi sve boje, karakterizirajući Aristotela u rasponu Aristoteles profundissimus — Aristoteles reiectus. Flasch smatra kako Kuzanusova kritika Aristotela dobiva filozofsku aktualnost onda kad u početku modernog svijeta studiramo i njegov kraj.

Jens Høyrup, (Kopenhagen), koji se i po struci ne bavi filozofijom, već fizikom i matematikom, drži referat »Filozofija: slučaj, epifenomen ili sinergetski uzrok promjene trendova matematike«, u kojem skicira utjecaje od 12. do 16. stoljeća, istražujući da li su značajni filozofi prisutni u matematici nju obilježili, determinirali ili bili posve epifenomenalni. To je prikazano unutar perioda 12. stoljeća, u doba interesa za Euklida, 13. stoljeća, asimilacije Aristotela, koji je već postao značajnim autoritetom na tom polju, 14.

stoljeća, pa sve do početka 16. stoljeća kad su odvojene matematika i formalizirajuća filozofija, te doba kada se stvaraju utjecaji matematike na obrazovanje nove znanosti 17. stoljeća.

Izlaganje *Paula Bluma*, (Berlin) nosi naslov »Giordano Bruno kao eklektički skolastičar«. On ističe kako, budući da se o filozofiji G. Bruna zna vrlo malo, u njezinu proučavanju može biti od koristi Matthias Aquarius, Brunov suvremenik, reprezentativan za nauku koji je Brunu bio blizak. Aquarius u svojim spisima pokazuje filozofski standard svoga doba i način na koji se skolasticizam može preobraziti u eklekticizam. Na osnovi izloženih problema ubikviteta, materije i infiniteta može se velik dio Brunove filozofije interpretirati kao unilateralan razvoj skolastike, što ne objašnjava jedinstvenost Bruna kao filozofa, ali ispunjava historijski procjep između srednjovjekovnog i modernog mišljenja.

Wolfgang Krohn, (Bielefeld), naslovljava svoj tekst »Aristotelovski eksperimentalizam — sinteza i novi početak kod Francisa Bacona«, i u njemu, prikazujući neke aspekte Baconove spoznajne teorije, na kojima može biti promatran proces transformacije slike svijeta od aristotelovske u novovjekovnu, želi pokazati kako je tek s Baconovim formuliranjem jedne filozofije istraživanja nastala jedna prava alternativa za aristotelovski pojam teorije, te da se ta alternativa u svoje tri centralne točke (karakteristike cilja spoznaje, unutrašnje strukture spoznaje i metode koja do nje vodi) neizbježno nadovezuje na Aristotela, te odatle i sličnost onoga što kasnije vrijedi kao različito ili čak nesjedinjivo, a to ova alternativa ne samo da ne skriva već i treba.

Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz, (München) drži referat »K inovaciji filozofije u renesansi: »Mario Nizolio« i upoznaje nas s nedovoljno istraženom filozofijom renesansnog mislioca Maria Nizolia, u koga se ujedno nalazi i nasljeđe nominalizma i oštre rasprave s aristotelovskom predajom i gotovo emfatički pokušaj novog utemeljenja filozofije i metodologije, i to neprimjerenom suvremenicima u *methodus geometrica*. Polazeći od onog pojedinačnog (singulum), Nizolio zasniva jedno novo shvaćanje spoznajne teorije, metodologije i teorije jezika. Sukobljava se s problemom univerzalija, naime konstitucije općih pojmova i njihovog načina bitka, na kojem se kompleksu može osvjetljavati — uz prisustvo aristotelovske tradicije — problemska svijest ranonovovjekovne epistemologije. Iz njegovih je principa vidljiv i pokušaj transformacije metafizike.

Franjo Zenko, (Zagreb), naslovljava svoj rad »Boškovićev apsolutni dinamizam i DYNAMIS kod Aristotela«. U prvom dijelu svoga izlaganja Zenko, na inzistiranje njemačkih i danskih kolega, daje jedan opširniji biografski prikaz R. Boškovića. U drugom dijelu ističe se ono što Aristotela i Boškovića spaja, odnosno razdvaja. Ako je riječ o izvoru filozofske problematike, za Aristotela su to dostupni mu nauci, koji su se konstituirali na temelju neposrednog praktičko-tehničkog i uz životni svijet vezanog odnošenja sa stvarima okoline, za Boškovića pak novovjekovna tehno-organogena znanost sa svojim načelima koja sama utvrđuje i razumije. Filozofija Aristotelova jest metafizika životnoga svijeta, koji konstituira iskustvo okoline, pretežno neposredno i samo djelomice praktičko-tehnički posredovano. Boškovićevo je filozofija metafizika životnoga svijeta, tehno-organogenom zna-

nošću posredovanog iskustva prirode i trajno drukčije konstituiranog životnog svijeta.

Goran Gretić, (Zagreb), u svom radu »Novovjekovna transformacija Aristotelove metafizike« govori o odnosu Aristotela i Hegela, jer je Hegel bio prvi koji je čitao Aristotela u originalu te tako spoznao razliku između Aristotela i aristotelizma. Na primjeru kategorija *Dynamis* — *Energeia*, te *Nous Pathetikos* — *Nous Poietikos* i pojma nepokretnog pokretača pokazana je Hegelova transformacija temeljnih kategorija Aristotelove filozofije sa stajališta novovjekovne filozofije apsolutne subjektivnosti.

Thomas Leinkauf, (Berlin), održao je referat »Petrić i Aristotel«, u kojem je krajnje pomno i razrađeno pokazao odnos ove dvojice filozofa.

W. Schmidt-Biggemann, (Berlin), izlaganjem »Transformacija političkog aristotelizma od Marsilia Padovanskog do Bodina «obuhvaća shvaćanja političkog od Aristotela pa do u 17. stoljeće, u odnosu na ishodišta političkih teorija, relacijama politike i teologije, navodeći niz mislilaca koji su tu značajni baveći se transformacijama Aristotelovog shvaćanja u njihovim sustavima ili mišljenju, posebnu pažnju pak posvećujući dvojici autora navedenih u naslovu referata.

Kristian Jensen (Oxford), filolog, održao je zanimljivo predavanje »Univerzalije kod J. C. Scaligera«, kojim je dao detaljne informacije o metafizičkoj terminologiji i transformaciji pojedinih termina metafizike.

Već je prvi seminar ove vrste (»Renesansna filozofija i novovjekovno mišljenje«, 1985) pokazao kako aristotelovska tradicija nije samo opći temelj filozofijske i znanstvene diskusije u renesansi, posredovan školama i sveučilištima, nego je kao horizont polemika humanizma, neoplatonizma i nove znanosti u novovjekim stavovima, po još i danas prisutna. Ove je godine bila prisutna tendencija da se umjesto već istrošenog pitanja kontinuiteta i diskontinuiteta renesanse i epoha koje su joj prethodile, odnosno koje joj slijede, opiše sama dinamika i struktura transformacija koje su u njoj zamjetne. Ponekad je bilo teško razlučiti aristotelizam i platonizam u renesansnoj i novovjekovnoj preobrazbi ovih tradicija, jer ta razlika mjestimice i jest vrlo tanane prirode; to je posebno dolazilo do izražaja u diskusijama nakon referata E. Banić-Pajnić, E. Kesslera, K. Flascha.

Nadajmo se da će se, nakon ovogodišnjeg plodnog i poticajnog seminara o odnosu renesansne filozofije i novovjekovnog mišljenja i na idućem seminaru, 1989, nastaviti razmjena mišljenja o toj temi.